

ЄЛИСЄЄВА

Оксана Костянтинівна
ok17_5@ukr.net

УДК 657.471.12:331.214.72

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГІЧНОГО
ОПОДАТКУВАННЯ: ВІТЧИЗНЯНИЙ І
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

ВАСИЛЬЄВА

Олександра Олександрівна
valeksadra31@gmail.comд.е.н., професор, завідувач
кафедри, Дніпровський
національний університет
імені Олеся ГончараTHEORETICAL ASPECTS OF
ECOLOGICAL TAXATION: DOMESTIC
AND INTERNATIONAL PRACTICESмагістрант, Дніпровський
національний університет
імені Олеся Гончара

У статті здійснено порівняння вітчизняного та зарубіжного екологічного оподаткування. Узагальнення теоретичних засад провідних учених світу, дозволило систематизувати сутнісні характеристики екологічних податків. Було визначено актуальність побудови ефективної системи функціонування екологічних податків з огляду на важливість екологічних проблем у рейтингу глобальних проблем людства. Узагальнено та проаналізовано досвід європейських країн у сфері екологічного оподаткування, який свідчить про наявність широкого спектру видів екологічних податків, а також популярність екологічних реформ у найбільш розвинених країнах світу за видами.

* * *

В статье проведено сравнение отечественного и зарубежного экологического налогообложения. Обобщение теоретических основ ведущих ученых мира, позволило систематизировать существенные характеристики экологических налогов. Было определено актуальность построения эффективной системы функционирования экологических налогов, учитывающей важность экологических проблем в рейтинге глобальных проблем человечества. Обобщены и проанализированы опыт европейских стран в сфере экологического налогообложения, свидетельствует о наличии широкого спектра видов экологических налогов, а также популярность экологических реформ в наиболее развитых странах мира по видам.

* * *

At the current stage of development of the society, a prominent place among the global problems of humankind is held by ecological problems related to preservation and recovery of the natural environment to ensure compliance with the priorities of sustainable development. Eco-taxation largely serves as a conventional instrument employed by the government for the purpose of limiting the detrimental effect of economic activities upon the state of environment. In the meantime, continuous ongoing modifications of eco-taxation systems in search for the most efficient approach stipulate the necessity to develop ways of maximizing the use of eco-tax potential as a tool for minimization of unsustainable use of natural environment.

The article incorporates a comparison of domestic and international eco-taxation. Generalization of theoretical concepts of global leading scholarly views enabled to systematize the most intricate essential characteristics of eco-taxation. The work establishes the relevance and topicality of creating an effective system of eco-tax functioning in respect of high significance of ecological problems within the rating of global problems of humankind. Generalization and analysis of European practices in the sphere of eco-taxation provided in the paper testifies to the availability of a broad range of eco-taxes as well as popularity of environmental reforms according to the type of eco-tax amongst the top highly developed countries in the world.

Eco-taxes are considered an efficient instrument of environmental policy and are employed as a means of control and prevention of natural environment pollution. From the standpoint of sustainable development concept, use of economic mechanism in the environmental activities promotes the development of innovative technologies, forcing economic entities engaged in polluting activities to use more environmentally safe or to create brand new eco-friendly technologies.

Ключові слова: екологічні податки, сталий людський розвиток, податкові надходження

Ключевые слова: экологические налоги, устойчивое развитие общества, налоговые поступления

Keywords: eco-taxes, sustainable human development, tax revenues

ВСТУП

Екологічне оподаткування – це процес встановлення та стягнення екологічних податків, визначення їх ставок, об'єктів, платників та порядку сплати ступеня їх впливу на рівень навантаження на навколишнє природне середовище, нераціональне природокористування тощо [1]. З визначення випливає, що система екологічного оподаткування поєднує обмеження негативного впливу на довкілля та застосування різноманітних ставок оподаткування (система диференційованих ставок, яка притаманна кожній країні окремо), що сприяє прогресивності екологічної політики. Зміна клімату визнається найбільшою загрозою для природи та людства у XXI ст.. На протидію зміні клімату та подолання її негативних наслідків міжнародні органі-

зації та провідні країни світу об'єднали зусилля, таким чином, напрямом їхньої спільної роботи стало попередження наслідків екологічних викликів, що полягає, насамперед, у сприянні розвитку відновлювальної енергетики та підвищенні енергетичної ефективності галузей економіки.

МЕТОЮ СТАТТІ є дослідження та порівняння вітчизняного та зарубіжного екологічного оподаткування.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічна та інформаційна основа дослідження – це фахові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet.

РЕЗУЛЬТАТИ

Важливо, що проблема екологізації та визначення

відповідальності за порушення нормативів, що має місце на території нинішньої України, виникла не на початку ХХ ст., а свій початок поклала ще за часів Київської Русі і модернізувалася під впливом різних країн. З часів становлення незалежної України екологічні податки характеризувалися постійними модифікаціями, що стосувалися об'єктів оподаткування, ставок податку, цільового призначення тощо. Згідно з Податковим кодексом України (ПКУ), екологічний податок станом на 2018 р. складається з: надходжень від викидів забруднювальних речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення; надходжень від скидів забруднювальних речовин у водні об'єкти; екологічного податку, який сплачують за розміщення відходів (крім розміщення окремих видів (класів) відходів як вторинної сировини на власних територіях (об'єктах) суб'єктів господарювання); над-

ходжень від утворення радіоактивних відходів (враховуючи вже нагромаджені); надходжень від тирчасового зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії термін [2].

Загалом існує тенденція збільшення податкових платежів, причиною чого є збільшення ставок податку, а також погіршення екологічної ситуації в країні. Найбільшу питому вагу у структурі екологічного податку становлять надходження від сплати за викиди в атмосферне повітря забруднювальних речовин, яка щороку збільшується, а найменшу частку – надходження від сплати за скиди забруднювальних речовин безпосередньо у водні об'єкти.

Тому, вважаємо за необхідне проаналізувати динаміку частки екологічних податків у ВВП за період 2005-16 рр. (рис. 1).

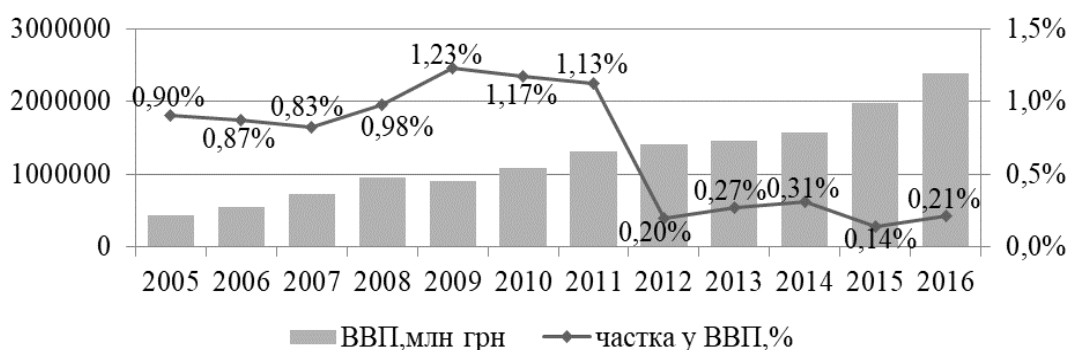

Рис. 1. Динаміка надходжень від екологічних податків в Україні у 2005 - 2016 рр., % [складено авторами на основі [7]]

Протягом аналізованого періоду частка екологічних платежів у ВВП характеризується нестабільністю, за 2005-2008 рр. частка зборів за забруднення навколишнього середовища коливається в межах 0,825 % - 0,980 %. З 2008 р. надходження від сплати екологічного податку збільшуються і вже у 2009 р. становлять 1,23 %, стрімкий ріст кількості податкових надходжень у 2009 р. вплинув на наступні періоди, таким чином, 2010-2011 рік залишався на рівні 1,17-1,12 % у ВВП країни. Проте частка екологічного податку з 2012 р. по сьогоднішня демонструє, що обов'язковий екологічний платіж є далеко не бюджетотворюючим податком і його частка коливається в межах 0,2 % у ВВП за останні п'ять років.

На нашу думку, дана тенденція може свідчити про спроби ухилення від сплати екологічного податку, що негативно впливає не лише на зменшення дохідної частини бюджету країни, але й на стан навколишнього природного середовища та рівень здоров'я громадян.

Екологічне оподаткування представлено в кожній країні світу, не залежно від його форми. Основоположником теорії екологічного оподаткування є А. Пігу [3], який запропонував впливати на поведінку винних у забрудненні екосистеми через стягнення обов'язкових платежів, тим самим стимулюючи суспільство до використання екологічних продуктів, та зменшення обсягів викидів.

У подальшому Програма Європейського Союзу затвердила необхідність використання оподаткування

екології, головним принцип «забруднювач платить», тобто якщо фізична та юридична особа забруднює повітря, воду, ґрунт, то вона несе фінансову відповідальність за забруднення і повинна надати кошти на програми для зменшення забруднення навколишнього середовища [6].

Нині в зарубіжних країнах застосовують близько 500 різновидів екологічних податків [5]. Виходячи з особливостей застосування екологічних податків можна визначити перелік їх основних завдань:

- цільове фінансування, при якому сплачені екологічні податки акумулюються в окремий екологічний бюджет, кошти якого використовуються виключно за призначенням (досвід Швейцарії);
- стимулювання підприємств на введення інноваційних технологій для зниження негативного впливу на довкілля, тим самим збільшення дотацій щодо сплати обов'язкового платежу (досвід Данії, Іспанії);
- інституційна розбудова, посилення ефективності державного управління в природоохоронній сфері, удосконалення внутрішньої політики яка спрямована на зниження викидів та/або збільшення поглинання, наприклад, парникових газів (досвід Латвії).

У той же час, екологічні податки у європейських країнах можна класифікувати за об'єктом оподаткування, у якості якого використовуються переважно обсяги речовин або відходів, які є небезпечними для екосистеми та здоров'я громадян країни, що утворюються внаслідок дії або бездіяльності суб'єктів госпо-

дарювання.

Оцінюючи екологічний стан країн Європейського Союзу, відмітимо, що, починаючи з 2007 р., спостерігається збільшення частки екологічних податків у ВВП серед ряду країн. Так, у Хорватії станом на 2016 р. частка екологічного податку у ВВП складає 4,11 %, що на 0,34 більше за аналогічний показник 2007 р., тому варто зазначити, що фіскальні доходи відіграють важливу роль, та основна мета щодо зменшення забруднення у цій країні виконується. Наступна країна, яка демонструє зростання аналізованого показника – Великобританія, уряду цієї країни вдалося за десять років збільшити частку екологічного податку у валовому продукті країни на 0,26 %, основним податком, який становить 90 % від загальної суми екологічних надходжень, є різні види транспортного податку [1].

Щодо України, то наша держава знаходиться на останньому місці за часткою надходжень від екологічних податків у ВВП серед інших розглянутих країн – на даний момент ця частка складає 0,31 %. В Україні не повною мірою реалізується регулюючий потенціал екологічного оподаткування, зважаючи на нижчі темпи розвитку порівняно з розвиненими країнами світу. Щодо динаміки частки екологічних платежів у ВВП країни, то прослідковується приріст у розмірі 0,073 %, тобто стрімкий ріст податкових надходжень у 2016 р. сприяв збільшенню ВВП країни, хоча існує тенденція до збільшення частки екологічних податків у валовому продукті, проте даний аналіз демонструє, що обов'язковий екологічний платіж є далеко не бюджетотворюючим податком, а його частка коливається в межах 0,2 % у ВВП за останні 5 років.

Слід відзначити, що екологічні податки значно сприяють вирішенню не лише екологічних, але й демографічних, соціальних та економічних проблем людства. Наприклад, у Данії питання екології та її охорони приділяється найбільша увага, що спричинене ефективним впровадженням Зеленої податкової реформи. Іншою не менш екологічною країною є Словенія, урядом якої були запроваджені Зелені бюджетні реформи, які сприяють сталому людському розвитку, і дозволяють триматися серед країн лідерів у сфері охорони й бережливого використання природи [4].

ВИСНОВКИ

Екологічний податок є результатом оцінювання обліку ресурсів для формування ВВП, з метою забезпечення екологічного профіциту в ідеальних умовах. Однак, на сьогодні більшість країн світу переживають екологічний дефіцит, використовуючи більше ресурсів, ніж екосистема, в межах їхніх кордонів, може відновити. У деяких районах світу наслідки екологічного дефіциту можуть бути руйнівними, що призведе до втрати ресурсів, колапсу екосистем, заборгованості, бідності, голоду та війни. Екологічні податки вважаються ефективним інструментом екологічної політики та застосовуються для боротьби із забрудненням навколишнього природного середовища. А з

точки зору концепції стійкого розвитку, використання економічного механізму у природоохоронній діяльності сприяє розвитку інноваційних технологій, змушує забруднювачів використовувати більш екологічно чисті або створювати нові технології.

Список використаних джерел

1. *Environmental tax statistics*. URL: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Environmental_tax_statistics.
2. Hilorme T., Ryzhyk Y., Yaresko A. *Formation of the mechanism of energy efficiency management on the basis of 'predator-prey' concept. Problems of development modern science: Theory and practice. Collection of scientific articles*. 2016. pp. 107-110.
3. Pigou A.C. *The economics of Welfare*. New York, 2005. Vol. 1.
4. *Sustainable Society Index*. URL: <http://www.ssfindex.com/data-all-countries/>
5. *World Development Indicators*. URL: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=world-development-indicators>.
6. Веклич О.О. *Екологічне оподаткування як механізм підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Проблеми формування та реалізації конкурентної політики: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції*. 2013. С. 36-37.
7. Декларация Конференции Организации Объединенных Наций по проблемам окружающей человека среды. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/declarathenv.shtml.
8. *Звітність про виконання бюджетів*. URL: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>.
9. Новицька Н.В. *Екологічне оподаткування в Україні: стан та перспективи розвитку*. Ірпінь, 2016.

References

1. *Environmental tax statistics*. URL: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Environmental_tax_statistics.
2. Hilorme T., Ryzhyk Y., Yaresko A. *Formation of the mechanism of energy efficiency management on the basis of 'predator-prey' concept. Problems of development modern science: Theory and practice. Collection of scientific articles*. 2016. pp. 107-110.
3. Pigou A.C. *The economics of Welfare*. New York, 2005. Vol. 1.
4. *Sustainable Society Index*. URL: <http://www.ssfindex.com/data-all-countries/>
5. *World Development Indicators*. URL: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=world-development-indicators>.
6. Veklych O.O. *Ecological taxation as a mechanism for increasing the competitiveness of the national economy. Problems of Formation and Implementation of Competition Policy: Materials of the 3rd International Scientific and Practical Conference*. 2013. pp. 36–37. (in Ukrainian)
7. *Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment*. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/declarathenv.shtml. (in Ukrainian)
8. *Reporting on budget execution*. URL: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>. (in Ukrainian)
9. Novytska N.V. *Ecological taxation in Ukraine: state and development prospects*. Irpin, 2016. (in Ukrainian)